

YHTENÄISKOULUSEMINAARI

Rovaniemi 15. - 16.9.2006

Irmeli Halinen

Opetusneuvos

OPETUSHALLITUS

I

HYVINVOINTIA YHTENÄISYYDESTÄ

Arvoisat seminaarin osanottajat!

Minulla on ilo tuoda seminaariin Opetushallituksen tervehdys ja toivottaa teistä jokaiselle hyvää kouluvuotta, hyvää työvuotta. Haluan tässä myös todella sydämestäni kiittää Suomen Yhtenäiskouluverkostoa, SYVEÄ urauurtavasta ja erinomaisesta työstä! Opetushallitus on tehnyt tiivistä yhteistyötä SYVEN kanssa, varsinkin johtamansa Yhtenäisen perusopetuksen hankkeen tiimoilta. Olemme iloinneet siitä, että juuri SYVEN luoman verkoston ja innostuksen kautta yhtenäisyyden pohdintaan on saatu valtavat joukot opettajia, rehtoreita, koulutoimenjohtajia, oppilashuollon työntekijöitä.

Puheenvuoroni otsikko ”Hyvinvointia yhtenäisyydestä” herätti pohtimaan noiden kahden käsitteen – hyvinvoinnin ja yhtenäisyyden – välistä yhteyttä hyvinkin monesta näkökulmasta. Asiaa pohtiessani huomasin otsikon erinomaisuuden. Siinä on suomalaisen koulutuspolitiikan ja yleensäkin koulun menestyksellisen kehittämisen ydin kahteen sanaan tiivistettynä. (KALVO)

Hyvinvointia tuottaa ensinnäkin se, että koko koulujärjestelmämme on yhtenäinen ja turvaa oppijan kannalta mielekkään ja yhteiskunnan kannalta tuloksellisen oppimisen polun. Yhtenäisyyttä tarvitaan aivan erityisesti esi- ja perusopetuksen välillä sekä perusopetuksen sisällä, mutta tietysti määrin perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen, toisella asteella ammatillisen ja lukiokoulutuksen välillä ja toisen asteen ja korkeakoulutuksen välillä. Sitä tarvitaan niin ikään kouluoppimisen ja muualla tapahtuvan oppimisen välillä – lapset ja nuoret oppivat esimerkiksi pelien, internetin ja muun median kautta valtavasti. Miten me osaamme ottaa sen riittävän hyvin huomioon kouluissa ja oppilaitoksissa?

Yhtenäisyys tarkoittaa myös sitä, että yhteiskunta on melko yksituumainen tarkastellessaan koulutuksen merkitystä, asemaa ja kehittämisen suuntaa. Yksi Suomen koululaitoksen menestyksen selittäjiä lienee se suuri konsensus, joka meillä vallitsee koulutuksen suhteen. Suunta ei heilahda äärestä laitaan hallituksen vaihtuessa kuten niin monissa maissa.

Yhtenäisyys merkitsee sitäkin, että koulua ei jätetä yksin haasteidensa kanssa, vaan muut hallintosektorit – erityisesti tietysti sosiaali- ja terveys, kulttuuri, liikunta, nuorisosektorit, poliisitoimi ja oikeuslaitos – ja muut yhteiskunnan tärkeät vaikuttajat – työelämä, kirkko, kolmas sektori – tukevat koulun kasvatustyötä, oppilaiden hyvinvointia ja oppimista monin eri tavoin.

Yhtenäisyys on myös toiminnan eri tasojen, kansallisen, kuntatason ja koulujen toiminnan yhteyttä, aitoa vuorovaikutusta ja etenemistä yhteisten tavoitteiden suunnassa.

Yhtenäisyyttä tarvitaan myös koulun sisäisessä työssä. Koulun yhtenäisyys ei suinkaan tarkoita, että kaikkien pitäisi olla yhtä mieltä ja toimia samalla tavalla, vaan kehittymistä vie eteenpäin se, että toiminnalla on suunta, punainen lanka, johtotähti – miksi sitä ikinä halutaan kutsua - ja

asioita tarkastellaan riittävän usein suhteessa siihen, mitä yhdessä on tavoitteeksi asetettu. Puhutaan koherenssista, joka tässä yhteydessä tarkoittanee etenemisen johdonmukaisuutta ja tasapainon löytämistä säilymisen ja uudistumisen välillä. Yhtenäisyys on koulun toimintakulttuurin yhtenäisyyttä ja riittävässä määrin yhteisten sävelten löytämistä toimintatavoissa, oppimisympäristön järjestämisessä ja työtavoissa.

Kaikki edellä kuvattu yhtenäisyys voi sitten parhaimmillaan tukea jokaisen oppijan ehyttä kasvua ja mielekästä etenemistä oppimisen yhtenäisellä polulla.

Tarkastelen seuraavassa lyhyesti aiheen kannalta keskeisiä koulutuspoliittisia linjauksia ja erityisesti Opetushallituksen tavoitteita toimintansa kehittämiseksi. Sen jälkeen paneudun hieman perusteellisemmin yhtenäisen perusopetuksen kysymyksiin sekä kunnan ja koulun haasteisiin yhtenäisyyden ja hyvinvoinnin kehittämisessä. Lopuksi avaan joitakin ajatuksia tulevaisuuden oppimisesta ja sen yhteydestä hyvinvointiin.

Kansallinen koulutuspoliittinen linjaus

Opetusministeriö toteaa tuoreessa tulevaisuuskatsauksessaan, että (KALVO) globalisaation eteneminen ja siihen liittyvät kansainvälisen kilpailun, työnjaon ja toimintaympäristön muutokset vaikuttavat suomalaiseen yhteiskuntaan ja koulutukseen. Nopea teknologian kehitys, väestön vanheneminen, lasten ja nuorten määrän väheneminen, väestön epätasainen alueellinen jakautuminen, työvoimaan saatavuuteen liittyvät haasteet ovat muita huomioonotettavia asioita. Ministeriö käsittelee myös sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön muutoksia kuten monikulttuuristumista ja yksilöllisten elämänpolkujen ja elämäntyylien moninaistumista ja sitä, että kouluttautumisen, työn ja vapaa-ajan jaksot voivat vaihdella aikaisempaa vahvemmin läpi elämän. Tähän tarkasteluun nojaten (KALVO) ministeriö nostaa ensimmäisenä tehtävänä esiin huolenpidon tasa-arvosta ja koulutusmyönteisyydestä. Ministeriö toteaa myös, että tulevaisuuden osaamis pohjan turvaaminen edellyttää panostamista lasten ja nuorten kouluhyvinvoinnin parantamiseen ja koko yhteiskunnan koulutusmyönteisyyden vahvistamiseen. Tasa-arvoa tarkastellaan tasaveroisena mahdollisuutena osallistua koulutukseen ja saada tukea ja ohjausta oppimiselleen ja valinnoilleen. Kalvolla näette muut asiat, jotka ministeriö nosti esiin, mutta en käsittele niitä tässä tarkemmin.

Opetusministeriö näkee siis hyvinvoinnin lisääminen keskeisenä haasteena. Ministeriön asettama Kouluhyvinvoinnin työryhmä jätti esityksensä 31.8.2005. Sen luomien linjausten varaan ministeriö on nyt rakentamassa laajamittaista ohjelmaa hyvinvoinnin edistämiseksi. Julkisessa keskustelussa hyvinvointityö on ehkä vähän harmittavastikin rajautunut keskusteluksi koulukiusaamisohjelmasta ja hyvinvointia on tarkasteltu jotenkin muusta koulutyöstä irrallisena toimenpidepakettina. Kouluhyvinvointityöryhmä korosti kuitenkin muistiossaan, että koulu fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja pedagoginen kokonaisuus. Ryhmä katsoi, että parhaiten hyvinvointia edistää se, että päivittäinen perustyö, opetus ja oppiminen tuottavat onnistumisen kokemuksia ja että koulun arkeen liittyvät käytänteet tukevat yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia. Työryhmä painotti, että kyse on koko kouluyhteisön hyvinvoinnista ja että kaikki koulun toimintaa koskevat ratkaisut tulee harkita perustehtävästä eli oppimisen ja kokonaisvaltaisen kasvun ja hyvinvoinnin näkökulmasta käsin. Näin jos muuten yhtenäisesti tehtäisiin valtion, kunnan ja koulun tasolla, niin eihän meillä hätäpäivää olisi.

Sitten muutama sana Opetushallituksesta (KALVO). Opetushallitus on tehnyt parin vuoden ajan strategiatyötä ja kirkastanut oman toimintansa muutoksen suuntaa ja painoalueita. Uudessa strategiassa korostuu vahva suuntautuminen tulevaisuuteen ja eettisen ja moraalisen vastuun ottaminen kestävästä tulevaisuudesta ja tulevaisuuden tarpeisiin vastaavasta oppimisesta. Käytän tietoisesti molempia sanoja, sillä etiikka tarkoittaa mielestäni enemmän tapaa ajatella ja

moraali puolestaan tapaa toimia. Korostan sitä, että molempia tarvitaan. Tarvitaan kestävää tulevaisuutta rakentavaa kehittämistyötä sekä ajatuksissa että teoissa. Jos emme sitoudu työhön ajatuksin, teoistamme tulee mekaanisia ja ulkokohtaisia, jos emme tartu tekoihin, ajatuksemme jäävät pilvilinnojen rakenteluksi. Kestävyys merkitsee sitä, että huolehdimme tietoisesti tulevaisuuden voimavaroista ja pyrimme parhaan kykymme mukaan huolehtimaan myös kehityksen jatkuvuudesta ja johdonmukaisuudesta – siis eheydestä ja yhtenäisyydestä.

Näköpiirissä ei ole voimakasta suunnan muutoksen tarvetta, mutta isoja haasteita on ratkottavana. Olennaista on osata rakentaa niille vahuuksille, jotka on tähän mennessä onnistuttu luomaan ja samalla tutkia mahdollisimman avoimesti kysymyksiä, joita kokemus tuottaa ja joita maailman muuttuminen tuo mukanaan. Meillä on työn kaikilla tasoilla – niin kansallisesti, kuntahallinnossa kuin kouluissa ja oppilaitoksissakin – valtavasti hyvää osaamista. Sen säilymisestä ja syventämisestä on pidettävä huolta ja samalla on entistä määrätietoisemmin huolehdittava uuden asiantuntemuksen ja uusien hyvien asiantuntijoiden kehittymisestä

Opetushallitus haluaa myös vahvistaa omaa kehittämistehtäväänsä eli suuntautua vielä nykyistä paremmin kehittämiseen ja koulutuksen järjestäjien tukemiseen. Haluamme etsiä sellaisia toimintatapoja, jotka lisäävät yhteistyötä ja pitävät nykyistä paremmin huolta koulutusjärjestelmämme kokonaisuudesta ja tätä kautta luovat edellytyksiä tasa-arvolle ja hyvinvoinnille. Kokemuksemme mukaan yhteistyöhön ja verkottumiseen perustuva toimintatapa tuottaa lisää energiaa ja voimavaroja kehittämiseen. Haluamme myös seuranta- ja arviointitiedon sekä tutkimuksen entistä paremmin palvelemaan kehittämistä eli tässäkin mielessä vahvistaa yhtenäisyyttä, toiminnan tietoperustaisuutta ja johdonmukaisuutta.

Yksi uudistumisen keskeisistä tavoitteista on kouluasteiden ja koulumuotojen välisen yhteyden tiivistäminen, elinikäisen oppimisen jatkumosta huolehtiminen. Tämän yhteyden tulee toimia aiempaa paremmin Opetushallituksen sisällä, jotta Opetushallitus voisi tukea sen toteutumista myös kentällä ja auttaa koulutuksen järjestäjiä joustavan ja ehjän oppimispolun luomisessa. Olennaista koulujärjestelmän kaikilla asteilla ja kaikissa muodoissa on oppimisen edistäminen. Koko työ fokuoitetu siis oppimiseen ja mietittävänä on, mitä on tulevaisuuden hyvä oppiminen.

Opetushallitus (KALVO) näkee työnsä perimmäiseksi päämääräksi sen, että jokainen suomalainen voisi kehittyä ehjänä persoonallisuutena ja aktiivisena ja oppivana kansalaisena. Ajattelemme, että Suomen menestys voi perustua vain oppimiseen ja sivistykseen. Tässä kentässä Opetushallitus on määritellyt perustehtäväkseen olla maailman parhaan oppimisen kehittäjä.

Yhtenäisen perusopetuksen kehittäminen ja hyvinvointi

Perusopetuksen kehittäminen aidosti yhtenäiseksi, oppilaan oppimista, hyvinvointia ja kasvua tukevaksi pedagogiseksi prosessiksi on nyt mahdollista paremmin kuin koskaan. Yhtenäisyyttä tukeva normiperusta (KALVO) – perusopetuslaki ja -asetus, asetus tavoitteista ja tuntijaosta sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet - on selkeä. Siihen päästiin vuosikymmenten määrätietoisen työn tuloksena. Opetushallitus seuraa (KALVO seurantasuunnitelmasta) tiiviisti normien, erityisesti perusteiden linjausten toteutumista mm. analysoimalla paikallisia opetussuunnitelmia ja keräämällä kyselyiden ja keskusteluiden avulla tietoa ops-prosessista. Tähänastiset tulokset (KALVO keskeisistä tuloksista) kertovat, että paikalliset opetussuunnitelmat on todella laadittu yhtenäistä perusopetusta varten ja että koulujen välinen yhteistyö niin laadintavaiheessa kuin nyt uutta opetussuunnitelmaa toteutettaessakin on lisääntynyt. Opetussuunnitelmissa näkyy myös se, että oppilaiden hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtimista on pohdittu kunnissa ja kouluissa ja tuota

pohdintaa tehty yhdessä vanhempien sekä sosiaali- ja terveysviranomaisien kanssa. Hyvinvoinnista huolehtiminen ja erityistä tukea tarvitsevien opetuksen järjestäminen näyttävät olevan alueita, joissa opetussuunnitelmatyössä on menty todella reippaasti eteenpäin vuoden 1994 tilanteeseen verrattuna.

Peruskoulun oppimistulokset ja toimintatavat on kansainvälisissä vertailuissa todettu hyviksi, joten meillä pitäisi olla erinomaiset, ehkä suorastaan maailman parhaat edellytykset parantaa vielä koulutyön laatua ja huolehtia entistä paremmin myös oppilaan kokonaiskehityksestä ja hyvinvoinnista. Pakko on kuitenkin sanoa, että henkilökohtaisesti, peruskoulun kehitystä jo yli 30 vuotta opetustyössä ja hallinnossa seuranneena, että tunnen melkoista huolta niistä jatkuvasti haasteellisimmiksi muotoutuvista olosuhteista, joissa opettajat työtään tekevät ja siitä, osaammeko, niin kansallisessa kuin paikallisessakin päätöksenteossa, pitää oikealla tavalla huolta perusopetuksesta. Olennaista olisi kaikilla toiminnan tasoilla lisätä edellytyksiä onnistumiseen, toteuttaa onnistumisen pedagogiikkaa.

Opetushallituksen johtaman Yhtenäisen perusopetuksen hankkeen aikana on yritetty kiteyttää näkemystä siitä, mitkä tekijät ovat keskeisiä yhtenäisyyden kannalta. (KALVO) Tällaisiksi avaintekijöiksi on määritelty opetussuunnitelma, oppimisympäristö ja toimintakulttuuri, yhteistyö eri toimijoiden välillä sekä yhtenäisyyttä edistävä johtajuus ja opettajuus. Voidaan varmasti sanoa, että ne ovat avaintekijöitä myös hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Oppilaiden kokemus syntyy näiden avaintekijöiden varassa. Oppilaiden hyvinvointia ei voi olla ilman aikuisten omaa hyvinvointia ja yhteistä näkemystä siitä, miten koulutyö järjestetään ja millä keinoin yhdessä pyritään hyviin oppimistuloksiin ja oppilaiden kasvun tukemiseen. Tarvitaan esimerkiksi koko kouluyhteisön tai eri koulujen työyhteisöjen (niiden koulujen, jotka yhdessä vastaavat perusopetuksen kokonaisuudesta) yhdessä luomaa linjausta oppimisympäristöstä. Oppimisympäristöhän sisältää paitsi fyysisen ympäristön, myös ne asenteet, toimintatavat ja käytänteet, joiden kautta välittyy ympäristön sosiaalinen, psyykkinen, emotionaalinen ja pedagoginen vaikutus.

Millainen on riittävän johdonmukainen ja turvallinen oppimisympäristö, joka kuitenkin samalla rohkaisee uuden kohtaamiseen ja itsensä ylittämiseen ja miten tällainen oppimisympäristö rakennetaan esiopetuksesta toiselle asteelle? Turvallisuutta ja pysyvyyttä tarvitaan vahvistamaan oppilaan tunnetta siitä, että hän hallitsee ympäristönsä ja oppii vähitellen ottamaan paremmin haltuunsa myös oman oppimisprosessinsa ja rakentamaan positiivisen kuvan itsestään oppijana – uskomaan omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa. Silloin oppilas uskaltautuu omien rajojen kokeilemiseen turvallisissa puitteissa ja saa tilaa myös luovuudelle ja itseohjautuvalle ongelmanratkaisulle. Perusopetuksen rakentaminen yhtenäiseksi, turvalliseksi kokonaisuudeksi parantaa edellytyksiä sille, että koulussa voitaisiin iloita oppimisesta ja työnteosta ja voitaisiin kaikin puolin hyvin – niiden tekijöiden puitteissa, joihin koulu ylipäätään voi vaikuttaa.

Jatketaan vielä oppimisympäristön pohdintaa. Pysyvyyden rinnalle tarvitaan sopivassa suhteessa joustoa ja dynaamisuutta, mahdollisuutta harjoitella muutoksesta selviytymistä ja erilaisten vaihtoehtojen arviointia. Haasteena on – niin kuin minkä tahansa yhteisön johtamisessa yleensäkin – tasapainon löytäminen muutoksen ja pysyvyyden välille sekä toiminnan yhtenäisyydestä, koherenssista ja kehityksen johdonmukaisuudesta huolehtiminen. Yhtenäisen perusopetuksen tutkijat korostavatkin, että keskeinen kehityksen säätelijä on rehtorin ja opettajien käsitys siitä, mitä yhtenäisyys merkitsee. Kun yhteisön työtä kannattelevat tärkeät elementit, kuten arvot, toiminnan periaatteet ja arjen pelisäännöt onnistutaan rakentamaan yhtenäiseksi ja tukevaksi selkärangaksi, silloin on helpompaa myös koko ajan kehittyä ja kulkea ajassa eteenpäin. Tässäkin mielessä yhtenäisyys luo hyvinvointia.

Opettajan kannalta on tärkeitä päästä katsomaan - ainakin aika ajoin – koko yhdeksän vuoden mittaista kaarta lapsen kehityksessä, ei vain sitä pätkää, niitä vuosiluokkia tai aineita, joita itse opettaa. Se on olennaista oman työn tavoitteiden määrittelyyn, oman sitoutumisen ja vastuunoton, työn mielekkääksi kokemisen ja suhteellisuudentajun säilyttämisen sekä tietysti oppilaan tuntemuksen kannalta. Kaikki nämä ovat varmasti koulu yhteisön hyvinvointia lisääviä tekijöitä. Jos opettajalla on mahdollisuus tehdä pitempiä rupeamia oppilaittensa kanssa – vaikka vain niin, että opettaa esim. 5-6 luokkia ja jatkaa sitten ylemmillä vuosiluokilla jossakin aineessa – on opettajan tietysti helpompi huomata oppilaidensa tuen tarpeet ja yksilölliset tavat oppia ja sitten osata siltä pohjalta eriyttää opetusta ja työskentelyä oppilaiden tarpeiden ja oppimistyylien mukaan. Johdonmukainen ja joustava oppimisympäristö sallii sekä oppilaiden että opettajien etsiä omaa oppimistyyliään ja työskentelytapojaan. Menestyksekkään oppimisen ja ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin salaisuus lienee juuri itsensä ja oman tyyliensä sekä omien mahdollisuuksiensa tuntemisessa. Parhaimmillaan yhtenäinen perusopetus luo edellytykset sellaisen oppimiskulttuurin rakentamiselle, joka mahdollistaa yksilöllisen oppimisen ja rohkaisee henkilökohtaiseen kasvuun sekä samalla edistää keskinäistä huolenpitoa ja vahvaa yhteisöllisyyttä.

Yhtenäisyydestä ja hyvinvoinnista huolehtiminen kunnan ja koulun kehittämistyössä

Yhtenäisen perusopetuksen kehittäminen ja oppilaiden hyvinvoinnista huolehtiminen onnistuu käytännössä parhaiten, kun kunnassa on pohdittu selkeä strategia ja luotu rakenteet, jotka tukevat yhtenäisyyttä toiminnan eri tasoilla ja osa-alueilla. Tarkoitan tällä sitä että esimerkiksi kunnan kehittämisen kokonaisstrategian, kouluverkko suunnitelmien, kunnan opetussuunnitelmatyön ja koulukohtaisen työn välillä on selkeä yhteys tai että kunnalla on lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemista ja eri hallintokuntien välistä ja kunnan sekä kolmannen sektorin ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä koskevat linjaukset niin, että koulujen oppilashuoltotyö ja yhteistyön rakentaminen esimerkiksi nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimen kanssa saa tukensa noista kunnan yleisemmistä linjauksista. Linjaukset ja rakenteet eivät kuitenkaan koskaan riitä, aina tarvitaan kouluväen aitoa halua ja osaamista tavoitteiden saavuttamiseksi. Opetuksellisten ja kasvatuksellisten näkökohtien tuominen yhteiseen keskusteluun ja kunnalliseen päätöksentekoon ei voi tapahtua muiden kuin opetuksen ja kasvatuksen asiantuntijoiden, siis kouluissa työskentelevien toimesta ja heidän osaamiseensa ja näkemukseensä perustuen.

Ajatellaanpa esimerkiksi, että pohdittavana on kahden koulun yhdistäminen, mikä ei tänä päivänä ole enää harvinainen tilanne kunnassa kuin kunnassa. Miten pidetään huoli siitä, että taloudellisten näkökohtien rinnalla esiin nostetaan aina pedagogiset tekijät – siis huolenpito oppilaiden hyvästä oppimisympäristöstä, eheän oppimispolun sekä mielekkään ja laadukkaan oppimisprosessin edellytyksistä, turvallisuudesta, hyvinvoinnista, oppimisen ja kasvun tuen järjestämismahdollisuuksista jne. On olennaista, että perustelu sille, miksi muutokseen lähdetään, on prosessin johtajalle, muille avainhenkilöille ja kaikille osallisille selvä. Opetushallitukseen tulee usein yhteydenottoja kouluväeltä ja vanhemmilta tilanteissa, joissa kunta on perustellut yhdistämistä yhtenäisen peruskoulun tavoitteella. Varsinkin vanhemmat ovat ihmeissään ja kysyvät, onko OPH tosiaan velvoittanut yhdistämään kouluja, kun kunnassa niin sanotaan. Vastaus on tietysti, että emme ole. Yhtenäinen perusopetus ei ole synonyymi hallinnollisesti yhtenäiselle peruskoululle. Sen sijaan toteamme kysyjille, että laki ja opetussuunnitelman perusteet velvoittavat kaikki koulut – riippumatta siitä, mitä luokka-asteita näissä kouluissa on, huolehtimaan yhtenäisestä perusopetuksesta eli rakentamaan sitä yhdessä kunnan muiden koulujen kanssa. Jos sitten kahden koulun hallinnolliseen yhdistämiseen päädytään jostain muusta perustellusta syystä, kannattaa yhdistämistilanteessa pyrkiä parhaalla mahdollisella tavalla luomaan toimintakulttuuriltaan ja pedagogisiltaan linjauksiltaan hyvä, yhtenäinen peruskoulu.

Yhdistämiset ovat aina kaikkien osallisten kannalta haastavia ja vaativat ihan erityisiä ponnisteluja yhteisen oppimis- ja toimintakulttuurin luomiseksi. Olennaista on tällöin antaa riittävästi aikaa ja tilaa kaikkien osallisten yhteiseen keskusteluun ja yhteisen suunnan ottamiseen. Oppilaita ei ole syytä jättää keskustelun ja uuden kulttuurin rakentamisen ulkopuolelle. Konkreettiset tavoitteet, esimerkiksi koulun logon suunnittelu tai toimintasääntöjen pohtiminen, oppilaskuntatoiminnan käynnistäminen, tuki- tai kummioppilastoiminnan järjestäminen jne. suuntaavat oppilaiden ajatukset myönteiseen rakentamiseen.

Vielä suuremmaksi haaste tietysti kasvaa, kun yhteistyötä rakennetaan yli kuntarajojen ja kuntien välisenä seutukunnallisena yhteistyönä pohditaan kouluverkkoa, opetussuunnitelmalinjauksia, yhteistä koulutautumista jne. Kaikista edellä kuvatuista toimintamalleista – kuntarajat ylittävästä yhteistyöstä, saman kunnan eri koulujen yhteistyöstä yhtenäisen perusopetuksen toteuttamisessa sekä hallinnollisesti yhtenäisten tai vähitellen yhtenäistyvien koulujen toiminnasta on saatu kokemuksia Opetushallituksen Yhtenäisen perusopetuksen hankkeessa. Hanke tuottaa materiaalia koko ajan OPH:n verkkosivuille ja ensi vuoden alkupuolella saadaan levitykseen myös kokemuksista kertovia julkaisuja.

Yhtenäisen perusopetuksen tai yhtenäisen peruskoulun käsitteellisten eroavuuksien määrittely ei lopulta ole ratkaisevaa – joka puolella kehitetään peruskoulussa annettavaa perusopetusta. Ehkäpä yhtenäisyys on eräänlainen muutosajan termi, joka korostaa suuntaa, johon perusopetus on kulkemassa. Joidenkin vuosien kuluttua huomataan, ettei termiä yhtenäisyys enää tarvita perusopetuksen tai koulujen edellä, sillä se on muodostunut pysyväksi ja itsestään selväksi perusopetuksen tilaksi.

Tulevaisuuden oppiminen

Meillä on tapana puhua oppimisesta ja hyvinvoinnista kahtena erillisenä ilmiönä, joista molemmista nykykoulun pitäisi kyetä huolehtimaan. Jos katsomme asiaa tulevaisuuden oppimisen haasteista käsin, miettimällä, millaisia valmiuksia ihminen tulevaisuudessa tarvitsee selvitäkseen hyvin niin kansalaisena kuin työntekijänäkin, niin tämä erottelu ei ehkä olekaan niin selvä.

Maailmalla on tehty valtavasti työtä tulevaisuuden kompetenssien eli keskeisten osaamisalueitten määrittelemiseksi. Muun muassa OECD:n DeSeCo –hankkeessa on yritetty löytää vastaus kysymykseen, mitkä olisivat sellaisia valmiuksia, joita yksilö tarvitsee voidakseen elää hyvän elämän ja toimia kestäväen kehityksen edellyttämällä tavalla demokraattisen yhteiskunnan jäsenenä. Koulu on tässä pohdinnassa nähty toisaalta osana hyvää elämää ja demokraattista yhteiskuntaa, toisaalta hyvän elämän edellytysten luoja ja demokraattisen toiminnan oppimisen paikkana. Opetushallitus on oman työnsä lähtökohdiksi koonnut tätä tietoa ja nostanut esiin seuraavat olennaiset alueet (KALVO)

- ◆ Vahvat perustiedot, keskeisten välineiden hallinta
- ◆ Oppimisen taidot ja oman oppimisprosessin hallinta
- ◆ Innovatiivisuus, luovuus, omaperäisyys
- ◆ Vahva minuus, kyky itsenäiseen toimintaan, omasta ja yhteisestä hyvinvoinnista huolehtiminen ja oman elämän hallinta
- ◆ Erilaisuuden kohtaaminen, yhdessä työskentelemisen ja verkostoitumisen taidot
- ◆ Kestävää tulevaisuutta rakentava elämäntapa ja sivistys

Nuo alueet voidaan hahmottaa myös kuviona, joissa osaamisalueet on kiteytetty neljäksi sisäkkäiseksi kehäksi, ja oppimiseen vaikuttavat toimintaympäristön muutokset on kuvattu kehää ympäröivinä nuolina (KALVO).

Otetaan esiin kolme kehää

- vahvan minuuden ja oman elämän hallinnan kehä, jossa on kysymys ihmisen valmiudesta toimia itsenäisesti, oman, vahvan ja myönteisen identiteetin rakentumisesta ja elämönhallintataitojen kehittymisestä.
- erilaisuuden kohtaamisen kehä, jossa olennaista on kyky toimia heterogeenisissa ryhmissä, tulla toimeen erilaisuuden kanssa. Siinä on kyse yhdessä elämisen taidoista aina vain enemmän erilaisuutta sisältävissä yhteisöissä.
- kestävän elämäntavan ja sivistyksen kehä, joka viittaa ihmisen laaja-alaiseen kehittymiseen ja kykyyn kantaa eettistä vastuuta itsestään ja ympäristöstään, pohtia ratkaisujaan kestävän tulevaisuuden näkökulmasta ja tarttua konkreettisiin tekoihin tulevaisuuden rakentamiseksi

Ne ovat valmiuksia, jotka voivat syntyä vain hyvin monitahoisen ja monitasoisen oppimisen kautta ja ne edellyttävät myös sellaista persoonaan liittyvää tasapainoa ja olemisen tapaa, jota me usein kutsumme hyvinvoinniksi. Oppiminen, osaaminen ja hyvinvointi ovat kullakin alueella kietoutuneet yhdeksi suureksi valmiuskokonaisuudeksi. Ihminen on kehityksessään – ei ehkä aina eheä, mutta yhtenäinen, jakamaton kokonaisuus ja juuri tuon yhtenäisyyden lujittaminen voi tuottaa hyvinvointia niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. On haastavaa pohtia, millainen opetussuunnitelma ja millaiset toimintamallit parhaiten edistäisivät näiden ydinkompetenssien kehittymistä. Tulevaisuudessa koulun toiminnassa korostuvat aivan varmasti sellaiset tehtävät, jotka liittyvät koulu yhteisön toiminnan laatuun ja yhteisölliseen hyvinvointiin sekä kokonaisvaltaiseen ihmiseksi kasvuun.

Kotiinviemisiksi teille, hyvät seminaarin osanottajat, 7-vuotiaan Hiun ajatukset siitä, mitä on hyvä oppiminen. Kaisaniemen alakoulussa opiskeleva Hiu oli seitsenvuotias joitakin vuosia sitten, kun Helsingissä aloitettiin opetussuunnitelmatyö:

HYVIN OPPII KUN MENEÄ ASIOIDEN LUO!
 PAREMMIN OPPII KUN SAA TEHDÄ ITSE!
 PARHAITEN OPPII KUN TEKEE KAVERIN KANSSA!

Tuon paremmin meistä kukaan ei osaa tulevaisuuden oppimista kiteyttää. Kiitos!